
Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

---

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

4, 5, 6, 2, 1, 3

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Prehistorie en oudheid

2 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- Isocrates bepleit dat fatsoenlijke/bekwame / door het volk gekozen mensen de stad moeten besturen, wat past bij de ontwikkeling van 'het denken over burgerschap en politiek in de Griekse stadstaat' 1
- In de achttiende eeuw vinden 'de democratische revoluties in westerse landen met als gevolg discussie over grondwetten, grondrechten en staatsburgerschap' plaats / ontstaat het 'rationeel optimisme en een verlicht denken dat werd toegepast op alle terreinen van de samenleving' 1
- De opvatting van Isocrates dat degenen die beschikken over tijd en voldoende middelen om te regeren gezien moeten worden als de bekwaamste bestuurders / dat een rijke elite/aristocratie gezien moet worden als de bekwaamste bestuurders, zou door vooruitstrevende filosofen in de achttiende eeuw worden afgewezen 1
- Een democratisch bestuur moet volgens hen openstaan voor de gehele bevolking 1

Opmerking

Alleen als in het eerste antwoordelement een verwijzing naar de bron wordt gecombineerd met een juist kenmerkend aspect, wordt 1 scorepunt toegekend.

3 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- Uit de bron blijkt dat de Bataven zijn vrijgesteld van vernederende heffingen/belastingen 1
- waaruit geconcludeerd kan worden dat andere volken wel belastingen moeten betalen, wat het economische belang van overwonnen volkeren aangeeft (omdat zij wel geld/goederen leveren aan het Romeinse Rijk in de vorm van belastingen en heffingen) 1
- In de laatste eeuwen van het West-Romeinse Rijk kreeg het Romeinse Rijk steeds meer aanvallen te verduren van vijandige/binnentrekkende stammen, waardoor sommige overwonnen volkeren zoals de Bataven meer moesten worden ingeschakeld om deze invallen te weerstaan / om de grenzen te verdedigen 2

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

De middeleeuwen

4 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- Uit de bron blijkt dat de christenen onderling verdeeld zijn (in Egypte) 1
- waardoor zij niet één front tegen de oprukkende moslims vormen 1

- Uit de bron blijkt dat de islamitische veroveraars zich tolerant opstellen tegenover de plaatselijke godsdiensten 1
- waardoor het voor de inheemse bevolking gemakkelijker wordt het gezag van de nieuwe heersers te aanvaarden 1

5 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- De tekst is gekleurd door de Arabische vertaling / is later herschreven in het Arabisch (waardoor de veroveraar zijn stempel kan hebben gedrukt op de weergave) 1
- De bron is afkomstig uit één bepaalde koptische richting (waardoor de andere richting ongunstig kan worden afgeschilderd) 1

Vroegmoderne tijd

6 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat:

- door de bevolkingsafname een tekort aan arbeidskrachten ontstond 1
- wat werd opgelost door de invoer van slaven uit Afrika/de trans-Atlantische slavenhandel / door de immigratie van Spaanse kolonisten te bevorderen 1

7 maximumscore 4

Uit het antwoord moet blijken dat de Unie van Utrecht

- een overwinning was voor de calvinisten omdat met het sluiten van de Unie de Opstand werd voortgezet door de gewesten die niet meer onder het Spaanse gezag vielen / die voor een belangrijk deel calvinistisch waren, zodat het calvinistische element in de Opstand werd versterkt 2
- een nederlaag was voor de calvinisten omdat de Unie alleen werd gesloten door de noordelijke/calvinistische gewesten, waardoor het calvinisme in het zuiden geen voet aan de grond kreeg / waardoor de rooms-katholieken zich in het zuiden konden handhaven 2

Vraag	Antwoord	Scores
8	<p>maximumscore 3</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat</p> <ul style="list-style-type: none"> • de politieke koers van de Staten-Generaal op dat moment inhoudt dat zij (na het afzweren van Filips II) op zoek gaan naar een nieuwe vorst • in het pamflet een mengvorm tussen aristocratie en democratie wordt voorgesteld die in de Republiek wordt overgenomen, want de functie van stadhouder werd niet erfelijk / want de Staten/stadsbesturen werden samengesteld uit gekozen edelen/regenten 	<p>1</p> <p>2</p>
9	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <p>bij 1:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Doordat verschillende compagnieën uit de Republiek elkaar beconcurrerden (op de specerijenmarkt) werd besloten deze compagnieën te verenigen tot één (Oost-Indische) Compagnie/de VOC <p>bij 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het Spaanse handelsembargo kon door de Nederlandse kooplieden alleen worden doorbroken als zij zouden samenwerken in de VOC 	<p>1</p> <p>1</p>
10	<p>maximumscore 3</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <p>bij 1:</p> <ul style="list-style-type: none"> • William Temple laat zien dat als het slecht gaat met de moedernegotie, het ook slecht gaat met andere sectoren van de economie van de Republiek (zoals de handel van de VOC) <p>bij 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In de bron wordt uiteengezet dat er sprake is van de handelscontacten van de Republiek met Noord- en Zuid-Europa en Azië, wat past bij 'wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie' • In de bron wordt de 'bloei in economisch opzicht van de Republiek' verklaard vanuit de moedernegotie 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
<p><i>Opmerking</i></p> <p><i>Alleen voor een juiste combinatie van een verwijzing naar de bron en een passend kenmerkend aspect wordt 1 scorepunt toegekend.</i></p>		
11	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat in de <i>Bill of Rights</i> afspraken worden vastgelegd tussen de vorst en zijn onderdanen (vertegenwoordigd door het parlement), wat aansluit bij de opvatting van John Locke dat er een sociaal contract moet worden gesloten tussen vorst en onderdanen / dat er een constitutionele monarchie tot stand moet worden gebracht (waartoe de <i>Bill of Rights</i> een aanzet is).</p>	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

12 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het door het ancien regime beoogde doel van de klaagbrieven is het kanaliseren van de onvrede / het melden van misstanden die besproken kunnen worden op een vergadering van de Staten-Generaal 1
- maar er ontstaat een revolutionaire situatie doordat het uitloopt op een felle aanklacht tegen de adel 1

13 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Uit de bron blijkt dat de schrijvers veel kritiek hebben op de spilzucht van de adel / op de (meedogenloze) belastinginning voor de adel. Met de Grondwet van 1791 wordt een einde gemaakt aan deze adellijke voorrechten.

of

Uit de bron blijkt dat de opstellers de koning respecteren. Met de Grondwet van 1791 wordt Frankrijk een constitutionele monarchie / wordt de koning (nog) niet afgezet.

14 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

De populariteit van het boek van Motley kan worden verklaard doordat de visie van Motley aansluit bij

- het achttiende-eeuwse kenmerkend aspect 'de democratische revoluties in westerse landen', omdat Motley de Nederlandse Opstand ziet als voorbereiding op de Amerikaanse Revolutie 2
- het negentiende-eeuwse kenmerkende aspect de 'voortschrijdende democratisering' omdat Motley de Nederlandse Opstand ziet als een grotere inbreng van de bevolking in het bestuur / als het handhaven van de eigen rechten (van de bevolking) 2

Opmerking

Als alleen het juiste kenmerkend aspect wordt genoemd, worden geen scorepunten toegekend.

Door de tijd heen

---

15 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

1, 6, 3, 4, 5, 2

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Moderne tijd

16 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De grondstoffen/afzetmarkten die de Amerikaanse industrie nodig had, waren in Latijns-Amerika te vinden. Als deze landen geen kolonies/onafhankelijk waren, konden Amerikaanse bedrijven daar makkelijker toegang krijgen 2
- Door 'de moderne vorm van imperialisme die verband hield met de industrialisatie' maakte president Monroe duidelijk dat de Europese mogendheden de onafhankelijke Latijns-Amerikaanse landen zouden willen koloniseren en daarmee deze markt afsluiten voor de Verenigde Staten 2

Opmerking

Als alleen het juiste kenmerkend aspect wordt genoemd, worden geen scorepunten toegekend.

17 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Duitsland had een achterstand op Groot-Brittannië en Frankrijk in het moderne imperialisme / in het verkrijgen van koloniën 1
- Duitsland was verdeeld in een groot aantal kleinere staten (die pas in 1870 tot een nationale eenheid kwamen, en daardoor toen pas de concurrentie met de grote mogendheden aankon) 1

18 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

bij 1:

- Als gevolg van de nederlaag in de Eerste Wereldoorlog moest de autocratische keizer het veld ruimen (en kwam er een volwaardige parlementaire democratie tot stand) 1

bij 2:

- Door de zware herstelbetalingen/de eenzijdige schuldigverklaring van Duitsland aan de Eerste Wereldoorlog kregen de democraten de schuld van de slechte omstandigheden in de jaren 1930 / werd het klimaat geschapen waarin een machtsovername van de nationaalsocialisten mogelijk werd 1

Vraag	Antwoord	Scores
19	<p>maximumscore 3 Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bismarck streefde naar de totstandkoming van de Duitse eenheid / naar een machtsevenwicht / voerde een alliantiepolitiek / voerde geen agressief buitenlands beleid • Wilhelm II voerde met zijn <i>Weltpolitik</i> een meer agressieve buitenlandse politiek / Wilhelm II liet de tegenstellingen met Frankrijk (en Groot-Brittannië) groter worden • De politiek van Stresemann was gericht op het vormen van een alliantie / op het verminderen van tegenstellingen, en vertoonde daarom meer continuïteit met het beleid van Bismarck dan met het beleid van Wilhelm II 	<p>1 1 1</p>
20	<p>maximumscore 3 Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De foto illustreert de paragraaf over de politieke polarisatie in de Republiek van Weimar, omdat uit de foto blijkt dat er sprake is van een confrontatie tussen (extreem) links en (extreem) rechts/de SA / dat de SA de communisten uitdaagt • Zowel de communisten als de nationaalsocialisten wezen de democratie af / zorgden ervoor dat democratische meerderheidskabinetten onmogelijk werden / wilden een revolutie • Een verklaring voor de toegenomen politieke tegenstellingen tussen communisten en nationaalsocialisten was de toegenomen maatschappelijke onvrede na de beurskrach van 1929 / de massale werkloosheid na 1929 / het falen van het liberale economische beleid / het falen van het kapitalistische systeem (wat extreme oplossingen aantrekkelijk maakte) 	<p>1 1 1</p>
21	<p>maximumscore 2 Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een georganiseerde aanslag kwam de NSDAP goed uit, want hierdoor kon zij haar politieke tegenstanders/de communisten de schuld geven en uitschakelen / bijzondere maatregelen nemen die hielpen de alleenheerschappij van de partij te vestigen • Omdat de vier communistische medeverdachten werden vrijgesproken (tegen de wens van de NSDAP in), kun je beredeneren dat er nog geen sprake was van een totale machtsovername door de nazi's / dat Duitsland nog geen totalitaire staat onder de NSDAP was 	<p>1 1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
22	<p>maximumscore 2 Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De verwoesting van Duitse steden paste bij 'verwoestingen op niet eerder vertoonde schaal door massavernietigingswapens' / 'de betrokkenheid van de burgerbevolking bij oorlogvoering' / 'het voeren van twee wereldoorlogen' • Een politiek motief voor Britten en Amerikanen was de aantrekkingskracht van het communisme te verminderen / West-Duitsland te versterken als buffer/bondgenoot tegen de Sovjet-Unie 	<p>1 1</p>
23	<p>maximumscore 4 Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Door het afbeelden van Frankrijk dat zorgelijk kijkt naar de Duitse <i>Wehrmacht</i> (hond) • laat de tekenaar de traditionele Frans-Duitse tegenstelling zien / laat de tekenaar de Franse angst (sinds de Frans-Duitse oorlog) voor een militair sterk Duitsland zien • Door het afbeelden van de ketting die de Duitse <i>Wehrmacht</i> in bedwang moet houden met papieren schakels (waarborgen) • laat de tekenaar zien dat Duitsland nog steeds gevaarlijk is <p>of</p> <ul style="list-style-type: none"> • Door het dollarteken dat de hond aan de leiband houdt • laat de tekenaar zien dat dit een Amerikaans plan is waarbij de Duitse herbewapening niet in de hand kan worden gehouden / waarbij Amerikaanse (kapitalistische) belangen een rol spelen 	<p>1 1 1 1 1 1</p>
24	<p>maximumscore 3 Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omstreeks 1963 was de internationale verhouding gespannen door de bouw van de Berlijnse Muur / door de Cuba-crisis • Omstreeks 1987 is er meer toenadering/ontspanning tussen Oost en West na het aan de macht komen van Gorbatsjov • wat verklaard kan worden doordat duidelijk is dat de Sovjet-Unie de wapenwedloop niet kan volhouden (en daarom wel moet meewerken aan internationale ontspanning/verandering / en daarom Oost-Europa moet loslaten) 	<p>1 1 1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

25 maximumscore 5

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Uit

- "Alweer een Rus minder" (terwijl een Afrikaan wordt neergeschoten) / de vriendschappelijke/beschermende Amerikaanse arm om de Zuid-Afrikaanse schutter in de prent van Willem 1
- "Angola voor de Angolezen" (uitgesproken door de communistische leiders Brezjnev/Castro) / het geweer uit de Sovjet-Unie / Brezjnev die het MPLA-schild draagt in de prent van Behrendt 1
- blijkt dat de overeenkomst in visie tussen Willem en Behrendt is, dat het volgens beide tekenaars gaat om de invloedssferen van de supermachten/de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie / om een Koude Oorlog-conflict (en niet om een intern Angolees conflict/een burgeroorlog) 1
- Willem verwijst naar de Verenigde Staten (met Zuid-Afrika als handlanger) als verantwoordelijke (een meer kritisch/antiwesters standpunt) 1
- Behrendt verwijst naar de Sovjet-Unie (met Cuba als handlanger) als verantwoordelijke (een meer anticommunistisch standpunt) 1

26 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

De acties van 'Dolle Mina' passen bij

- 'de opkomst van politiek-maatschappelijke stromingen...feminisme', omdat de actiegroep zich liet inspireren door een negentiende-eeuwse feministe / de strijd van de vrouwen voortzet 1
- 'de toenemende westerse welvaart die ... aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen', omdat het hier ging om pogingen van een actiegroep om de heersende mentaliteit te veranderen 1

Opmerking

Als alleen het juiste kenmerkend aspect wordt genoemd, worden geen scorepunten toegekend.

Bronvermeldingen

- bron 1 H.M. Beliën, Een geschiedenis van de Oude Wereld, Bronnen, Haarlem 1981, pag. 113
- bron 2 Tacitus, Leven van Agricola en De Germanen, vertaald en toegelicht door Vincent Hunink, Amsterdam 2010, pag. 56
- bron 3 ontleend aan: History of the Patriarchs of the Coptic Church of Alexandria, 1904, deel 2, pag 489-496
http://www.tertullian.org/fathers/severus_hermopolis_hist_alex_patr_02_part2.htm#BENJAMIN
- bron 4 E.H. Kossmann en A.F. Mellink (ed.), Texts concerning the Revolt in the Netherlands, Cambridge 1974, pag. 243
- bron 5 D.J. Roorda, Ambassadeur in de Lage Landen, William Temple, Observations upon the United Provinces, Deurne 1978, pag.150-151
- bron 6 J. Demey, P. Geurts en H. de Wolff, Geschiedenis in documenten, Amsterdam 1971, pag. 112-113
- bron 7 E.M. Janssen Perio, Vrijheid, gelijkheid en de broederschap van Kaïn en Abel, getuigenissen en documenten over de Franse Revolutie, Baarn 1989, pag. 50
- bron 8 ontleend aan: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/4836/pg4836.html>
- bron 9 Enno Kaufhold, Berlin as a Cosmopolitan City, Photographs by Willy Römer 1919-1933, Berlijn 2013, pag. 182
- bron 10 F.A. Manning (red.), Onze jaren 45-70 aflevering 38, Amsterdam 1972, pag. 1216
- bron 11 ontleend aan: <http://www.historyplace.com/speeches>
- bron 12 Willem, Propaganda, politieke tekeningen van Willem, Amsterdam 1979, pag. 115
- bron 13 Frits Behrendt, Hebt u Marx nog gezien?, 's-Gravenhage 1977, pag. 123